

Kıyı Alanlarının Planlanmasında Kıyı Kenar Çizgisinin Önemi

Kemal Çelik*

*Gümüşhane Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, Kamu Ölçmeleri Anabilim Dalı, Gümüşhane, Sorumlu Yazar: Tel: +90 (533) 3221021, E-posta: gumuscelik@hotmail.com

Özet

Kıyı alanları geçmiş yıllarda insanların en gözde yerleşim yeri olmuştur. Bunun nedeni kıyıların kara ile su arasında bir geçiş noktası olmasıdır. Kıyı, sadece kara ile deniz arasındaki bir sınır çizgisi değil, değişen genişlikteki bir alanı ifade etmektedir. Kıyıların kullanım amaçları çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik kıyılarda farklı menfaatlerin çatışmasına neden olmaktadır. Ülkemiz, 8333 km uzunluğunda deniz kıyısına sahiptir. Buna zengin göl ve akarsu kıyıları da eklenirse, kıyıları ve planlama konusunun ne kadar önemli olduğu daha da belirginleşir. Kıyıları hızlı bir şekilde yapılaşmakta ve yenilenemeyen kaynaklar büyük bir hızla kullanılarak yok edilmektedir.

Kıyıları hayvan ve bitki türleri için uygun habitatlar oluştururlar. Kıyıları aynı zamanda mikro iklimatik özellikleri nedeniyle tatil ve dinlenme olanakları sağlayan alanlardır. Gelişen ekonomi ile kıyıları daha fazla kullanılmaktadır. Kıyı Kanununa göre Kıyı Çizgisi(KÇ) ile Kıyı Kenar Çizgisi (KKÇ) arasındaki alan kıyıdır. Günümüzde kıyı alanlarına; yol, stadyum, liman vb. yapılmak için dolgu yapılmaktadır. Dolgu yapılan alanlarda yeniden KKÇ belirlenmesi farklı KKÇ'nin oluşmasına neden olmaktadır. KKÇ'nin deniz tarafı kamunun kullanımında olup, özel mülkiyet bulunmamaktadır. Zamanla kıyıda yapılan kiralama sonucunda KKÇ'nin değiştirilmesi talepleri olmaktadır. Bu çalışmada; Samsun ili Batıpark ile Doğupark arasına isabet eden kıyı kullanımını incelemiş ve farklı iki kıyı KKÇ onamasının ortaya çıkardığı problemler ortaya konmuştur. Kıyı alanlarının planlama ve kontrolünün sağlanması Kıyı Alanları Bilgi Sistemi (KABS) kurulması ile mümkündür. KABS'nin kullanımı sayesinde kıyı alanlarında bütünleşik planlama yapılması mümkün olur. Kıyı alanları yönetimi ve planlaması, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte düşünülmelidir.

Anahtar Sözcükler :

Kıyı Kenar Çizgisi, Planlama, İmar Planı, Kıyı Alanları Bilgi Sistemi

1. Giriş

Kıyıları, tarih boyunca toplulukların gözde yerleşim yeri olmuştur. Bunun temel nedeni kıyıların kara ile su arasında bir geçiş noktası olması ve insanların suya olan vazgeçilmez ihtiyacıdır. Kıyı kavramı yalnız deniz ile karanın birleşme noktasını anlatan bir kavram değildir. Kıyı kavramına her türlü su kütlelerini çevreleyen kara parçası girmektedir. Bu bakımdan göl ve akarsu kıyılarının önemi yadsınmamalıdır. Tarih boyunca birçok uygarlık büyük akarsu kıyılarına yoğunlaşmıştır.

Son yıllarda Türkiye kıyılarının iç ve dış turizm talebine bağlı olarak yoğun bir nüfus baskısı altına girmesi, ikincil konut ve tatil siteleri yapımı, koruma alanlarında gününbirlik turizm adına yapılan uygulamalar, denize yapılan dolgular, ulaşım sorunu adına gerçekleştirilen otoyollar ve daha bir çok uygulamalar kıyılarımızın yok olmasına neden olmaktadır. Önemi gittikçe anlaşılan kıyı alanlarının yönetimi ve planlamasında KABS vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir (Çelik, K., 2006).

Ülkemizde kıyı alanları; imar planlarının yapılarak korumaya geçilememesi, belediyelerin oy kaygısı, valiliklerin bu alanlarda yeterince denetim yapmaması nedeniyle kaybedilmektedir. Kıyı alanlarında daha çok kamunun yapılaşmaya gittiği görülmektedir. Buna örnek olarak, Samsun İli Doğupark ile Batıpark arasına isabet eden KKÇ gösterilebilir. Bölgede; Valilik, Ulaştırma Bölge Müdürlüğü yapıları, Sahil Güvenlik Komutanlığı, İlkadım Stadyumu, TMO binaları, Kapalı Spor Salonu, Atatürk Kültür Merkezi, DDY Binaları vb. yapılar bulunmaktadır. Söz konusu yapıların çoğunun 1960 yılında onaylanarak yürürlüğe giren 1/1000 ölçekli uygulama imar planı çerçevesinde yapımı tamamlandığı ifade edilmiştir. Aynı alanda iki onaylı KKÇ bulunması ve yapıların ruhsatı bu çizgiler esas alınarak verilmesi problem oluşturmaktadır.

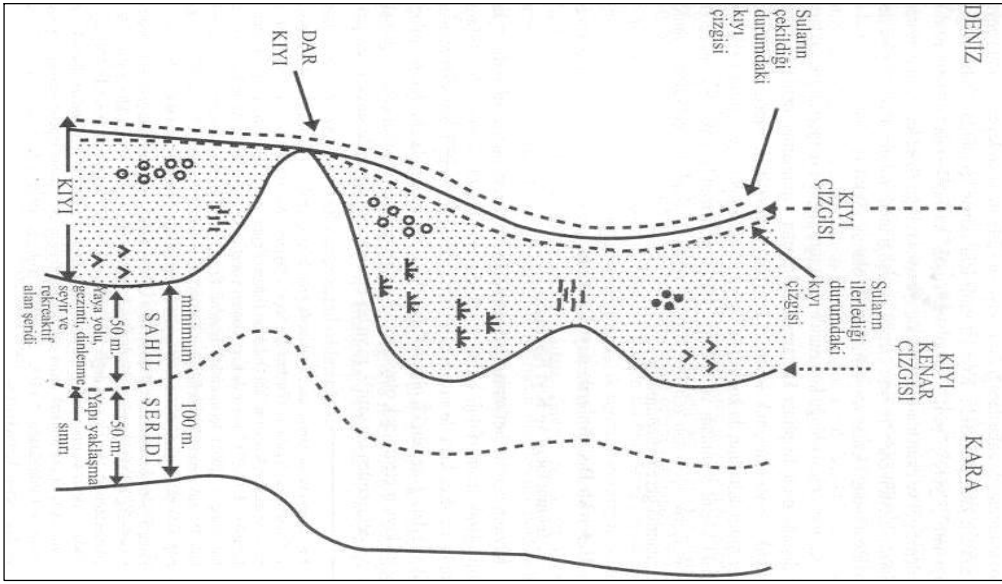
2. Ülkemizde Kıyı Mevzuatı

Türkiye'de deniz, göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinde planlama ve yapılaşmaya ilişkin ilk yasal düzenleme, 11.07.1972 tarih ve 1605 sayılı kanunla 6785 sayılı İmar Kanunu'na eklenen 7. ve 8. maddelerle olmuş ve bu şekilde kıyı alanları da imar düzenine dahil edilmiştir. Söz konusu

kanun ve ilgili maddelerle sahil şeridi şu şekilde tanımlanmıştır(Sesli, F.A, Akyol, N., 1999). Sahil şeridi genişliği; İmar planının kapsadığı yerlerde, plandakinden az olmamak üzere en az 10 m., İmar planı olmayan köy ve kasabaların meskun alanlarında en az 30m., Diğer yerlerde en az 100 m. olarak tanımlanmıştır.

01.12.1984 tarih, 18590 sayılı resmi gazetede yayımlanan 3086 sayılı Kıyı Kanunu ve bu kanuna ilişkin 18.5.1985 tarih, 18758 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Uygulama Yönetmeliği'ne göre; deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda; imar planlı alanlarda en az 10 m. diğer yerlerde en az 30 m. genişliğinde sahil şeridi tanımlanmıştır. 15.7.1987 tarih ve 110 sayılı Genelge ile sahil şeridinde yeni tanımlamalara gidilmiştir. Buna göre; deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda; Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 50 m. genişliğindeki sahil şeridinin birinci bölümü, Sahil şeridinin birinci bölümünden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 50 m. genişliğindeki ikinci bölümdür. (Sesli, F. A., Karşlı, F. ve Akyol, N., 2006)

3830 sayılı kanun, bu kanunun 13.10.1992 tarih, 21374 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan Uygulama Yönetmeliği ve söz konusu kanun ve yönetmeliğe ilişkin 30.3.1994 tarih 21890 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişikliğe göre; Kıyı çizgisi, kıyı, kıyı kenar çizgisi ve sahil şeridine ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Sahil şeridinin ilk 50 m'lik kısmında kıyıda yapılabilecek yapılarla birlikte yaya yolları, gezinti ve dinlenme alanları, seyir teras alanları ve rekreatif alanların yer alabileceği belirtilmiştir. Sahil şeridinin ikinci 50m'lik bölümünde; kıyıyı doldurma ve kurutma yolu ile kazanılan arazilerde yapılacak yapılarla birlikte toplumun yararlanmasına açık olma şartı ile kamping ve konaklama ünitelerini içermeyen duş, gölgelik, soyunma kabini, wc, kafe-bar, pastane, lokanta, çay bahçesi, açık spor alanları, spor tesisleri, açık gösteri ve eğlence alanları, lunapark, fuar alanı, el sanatları ürünlerinin satılabildiği alanı 20 m²'yi geçmeyen sergi ve satış ünitelerinin bulunduğu günlük turizm tesisleri ve kıyı ve deniz güvenliğini sağlamak amacı ile lojman, konaklama vb. tesisler içermemek üzere inşa edilebilecek karakol ve bu gibi güvenlik yapılarının yer alabileceği belirtilmiştir (Eke, F., 1995)

Mevzuata göre kıyı, kıyı çizgisi ve kıyı kenar çizgisi

Açılan araştırma çukuru

İnceleme alanından görüntü

3. İnceleme Alanında Yeni Kıyı Kenar Çizgisi Belirlemesi

Bugün kıyılar salt kara ile su arasındaki bir sınır çizgisi biçiminde değil, denizden karaya doğru şeritler halinde uzanan, kıyının kullanım ve korunmasını sağlayan ve buranın doğal yapısına uygun olarak uzunlamasına ve derinlemesine olmak üzere iki boyutlu bir takım bölgeleri kapsayan bir alan olarak kabul edilmektedir. Kıyının bir alan olarak algılanması bu alanın alt ve üst sınırlarının belirlenmesini gerektirir. 3621 Sayılı Kıyı Kanunu, kıyının bir alan olduğunu belirterek alt ve üst sınırlarını belirlemek üzere Kıyı Çizgisi ve Kıyı Kenar Çizgisi terimlerini kullanmış ve bunları tanımlamıştır.

Kıyı çizgisi: “Deniz tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında, suyun karaya değdiği noktaların birleştirilmesinden oluşan çizgiyi” ifade eder. (Bayram. B., Şeker, D.Z, vd.)

Kıyı kenar çizgisi(KKÇ) “Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırını” ifade eder.

Kıyı: (Değişik: 30.03.1994/21890 R.G.) Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alandır (3621 sayılı Kıyı Kanunu md. 4). Kıyı'nın iki şekli mevcuttur.

- Dar- Yüksek Kıyı: Plaj yada abrazyon platformu olmayan veya çok dar olan şev veya falezle son bulan kıyılardır.
- Alçak- Basık Kıyı: Kıyı çizgisinden sonrada devam eden, kıyı hareketlerinin oluşturduğu plaj, hareketli ve sabit kumulları da içeren kıyı kordonu lagün gölü, lagün alanları, sazlık, bataklık ile kumluk çakıllık, taşlık ve kayalık alanları içeren kıyılardır (Apaşlan A.Ö., Ortaçeşme, V.)

Kıyı Kanunu ve ilgili Yönetmelik hükümleri birlikte değerlendirilerek Samsun Merkez Batıpark ile Doğupark arasında isabet eden 34 ile 55 noktaları arasında onaylı kıyı kenar çizgisinin bulunduğu alanda jeolojik, jeomorfolojik, toprak özellikleri ve bitki örtüsü, dere ve denizsel çökellerin yayılım-dağılım ve değişimleri ile deniz-kara etkileşimleri incelenmiştir. Bölgede kıyı çizgisinin düzgün bir hat oluşturduğu ve alanın alçak-basık kıyı özelliğinde olduğu görülmüştür. Alanda açılan araştırma kuyularında denizel etkinin gözlenmediği ve kara ortamını işaret eden çakıl, gri ve kahverengi kum ve kil karışımı malzemeler gözlenmiştir. Araştırma kuyularından elde edilen verilerle Samsun 1. Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu açılan araştırma çukurlarından elde edilen verilerin uyumlu olduğu görülmüştür. İnceleme alanında iki KKÇ varlığı hukuki problemlere neden olmaktadır. Çünkü kıyı bölgesinden gelecek olan yapılaşma taleplerinde öncelikle KKÇ çizgisi belirleyici olmaktadır.

Bölgenin Google Earth görüntüsü

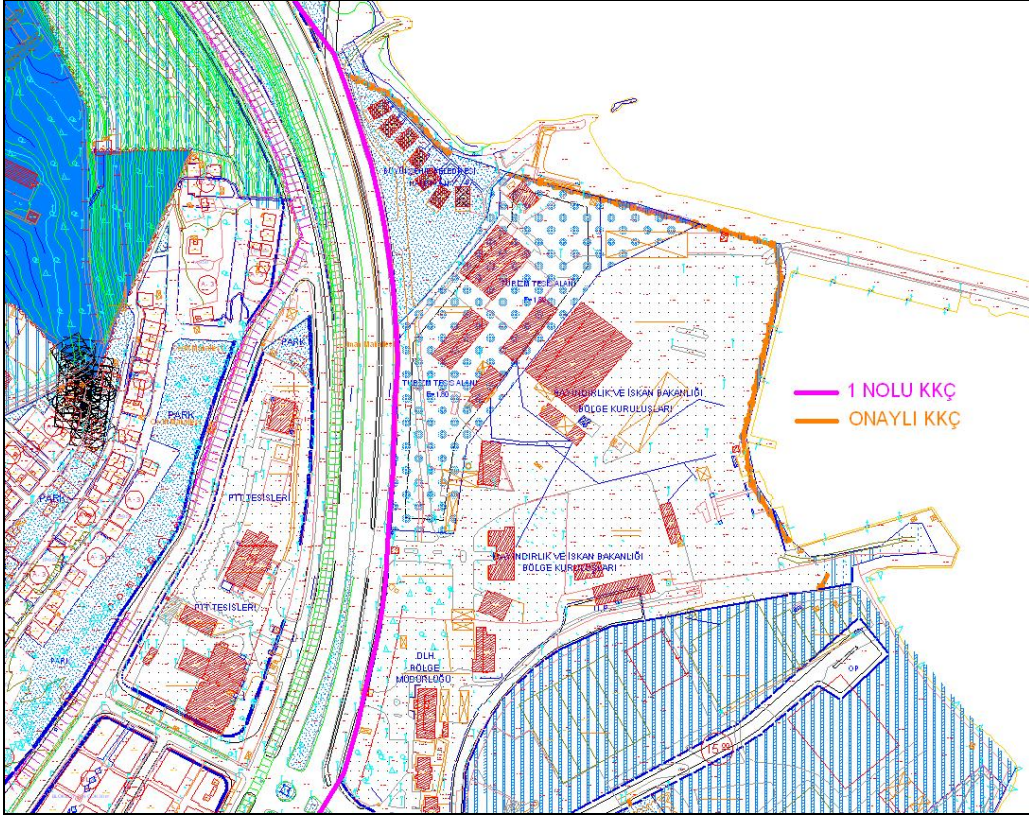

KKÇ çizgisi ve araştırma çukuru noktaları

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na onanarak kesinleşen Samsun Valiliği KKÇ tespit komisyonunun 13.11.2009 tarihli KKÇ tespit tutanağına göre KKÇ'nin 1/1000 güncel onaylı halihazır haritalara isabet eden 34 ile 55 noktaları arasında 1976 yılında onaylanmış iki farklı KKÇ belirlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunun üzerine durumun yeniden incelenerek komisyon tarafından I nolu KKÇ'nin tamamının, II nolu KKÇ'nin ise 34 ile 35 nolu noktalar arasında kalan kısmının iptal edilerek bu kısma yönelik yeniden belirleme yapılmasına karar verilmiştir. Komisyon tarafından yapılan inceleme sonucu I ve II nolu kıyı kenar çizgileri arasında kalan kısmın tamamen dolgu olduğunu ve yıllarca yapılan dolgunun toprak oluşumuna neden olması ve eski yıllara ait halihazır haritanın olmaması da olumsuzluklara neden olmaktadır. Böylesi durumlarda mevzuatın öngördüğü araştırma çukurlarının açılarak zemin incelemesi sonucunda karar verilmesi yerinde olmaktadır. Doğupark ile Batıpark arasında yeniden belirlenen KKÇ'nin büyük bir bölümünün dolgu yapılmadan önceki durumunun net olarak ortaya koyan verilerin olmaması nedeniyle, güncel halihazır haritalar ve jeolojik ve jeomorfolojik durumların dikkate alınarak KKÇ belirlenmesi yapılmasıyla bölgedeki iki farklı çizgi karmaşasına son verildiği anlaşılmıştır.

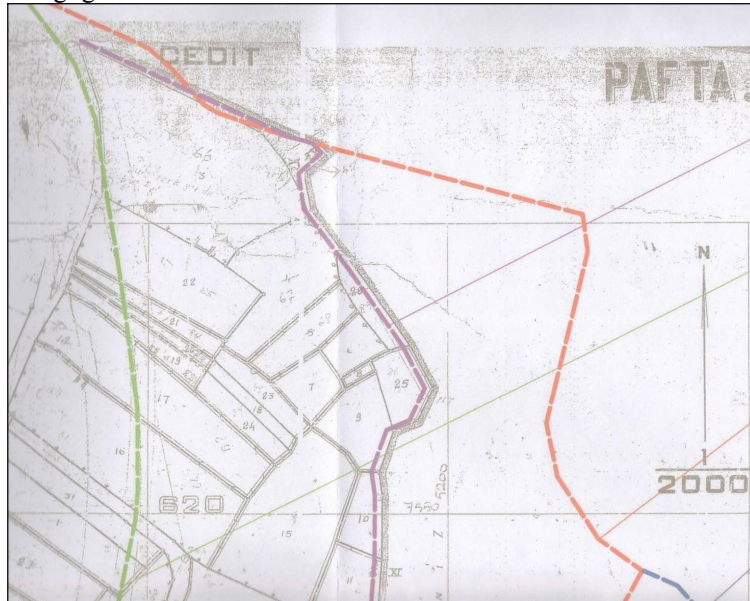
Kıyılar, yerleşimin en yoğun biçimde görüldüğü bölgelerden olmaları sebebiyle kent biliminin de inceleme nesnesidir. Ülkemizde uygulanan kıyı mevzuatı esas alınarak yapılan planlamada öncelikle sahil şeridi kavramının ön plana çıktığını görmekteyiz. Mevzuattaki tanımların tam olarak uygulanması halinde KKÇ'den itibaren ilk 100m. de konuta yönelik yapılaşma yapılması olanağı bulunmamaktadır. Sahil şeritleri konutlarla çevrelediğinden, kıyıda kamunun yararlanması kısıtlanmaktadır.

Onaylı KKÇ ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı

İnceleme alanındaki 1947 tarihinde yapılarak onaylanan 1/2000 ölçekli Kadastral paftanın deniz sınırını oluşturması KKÇ olabileceği anlamına gelmemelidir. KKÇ mülkiyet ve yapılaşma verileri esas alınarak belirlenmemektedir. Dolayısıyla KKÇ belirlenmesinde dikkate alınmayacak verilere göre belirleme yapılmasının uygun değildir. Bölgede iki farklı KKÇ belirlenmesinin bütünlük bir yönetimle Kıyı Alanları Bilgi Sistemi (KABS) kurulması ve farklı zamanlarda elde edilmiş görüntülerin değerlendirilmesiyle bölgede dolgu yapıp yapılmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Şekil...de kadastral pafta örneği görülmektedir.

Samsun Fener Plajı kısmına ait 1947 tarihli kadastral pafta

Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 4. maddesinde yer alan; kısmi yapılaşma tanımı "Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında; 11 Temmuz 1992 tarihinden önce belirli bir kullanım amacına dayalı olarak onaylanmış 1/1000 ölçekli mevzi imar planlarının kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde 100m. lik kesim içerisindeki imar adalarında; üzerinde yapıldığı tarihte yürürlükte bulunan plân ve mevzuata uygun olarak tamamlanmış yapılar ile ruhsat alınarak en az su basman seviyesinde inşaatı tamamlanmış yapıların bulunduğu

parsellerin sayısının veya kullanılan toplam taban alanının imar adasındaki toplam parsel sayısının veya toplam alanın yüzde ellisinden fazla olması durumudur” biçiminde belirlenmiştir. Sahil şeridinde yer alan binaların korunabilmesi için 11 Temmuz 1992 tarihinden önce onaylanmış uygulama imar planlarının KKÇ’nden itibaren kara yönünde 100 m.lik band içerisinde kalan kesimde yer alan imar adalarının sayısının yüzde ellisinden fazlasında yapılaşmanın gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Sahil şeridindeki yapılaşmanın izlenmesi de KABS kurulması ile mümkün hale gelecektir. 1992 önceki yıllara ait sayısal görüntüler kullanılarak bölgedeki yapılaşmanın ve kıyı kullanımının izlenmesi gerekmektedir.

4. Sonuç

Kıyı alanlarının kullanımının, yönetiminin, korunmasının ve iyileştirilmesinin yapılabilmesi öncelikle KKÇ’nin belirlenmesi gerekmektedir. KKÇ araştırma çukurları açılarak uzman kişiler tarafın belirlenmelidir. KKÇ’ne bağlı kalınarak sahil şeridi planlaması yapılmalıdır. Ülkemizdeki sahil şeritlerinin planlaması; tarım, turizm ve sanayi alanları birlikte ele alınarak yapılmalıdır. Planların hazırlanmasında bilgi teknolojilerinden yararlanılmalıdır. Ülkemizde kıyı alanlarının bütün olarak izlenmesi ve planlanması için, kıyı alanları bilgi sistemi (KABS) kurulmalıdır. Kıyı alanlarının anayasa ve diğer yasalarda da belirtildiği gibi kamu yararına kullanılması sağlanmalıdır.

Günümüzde sahil şeritlerinde planlanan turizm tesislerinin KKÇ ile başlaması, sahil şeridinin kamusal erişimini kısıtlamış, kıyı kumulları otellerin özel plajları haline gelmiştir. İncelenen alanda KKÇ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 21.10.1976 tarihinde onaylanan mükerrer KKÇ iptal edilerek, bölgede bilimsel esaslara göre yapılan inceleme ve değerlendirmeler ve kurulan Komisyonun belirlediği yeni KKÇ 05.01.2010 tarihinde onaylanarak kesinleşmiştir. KKÇ’nin bilimsel metotlarla belirlenmemesi halinde, çizginin kara yönünde iptal edilmesi halinde daha önceden verilen ruhsatlar iptal edilmektedir. Aşırı nüfus artışı, sanayi ve turizmin gelişmesi kıyı alanlarının tüketimine yol açmaktadır. KKÇ’den başlayan ve genişliği bölgesel olarak saptanan bir kuşak boyunca sahil şeridi planlaması yapılmalıdır. Zamansal görüntüler değerlendirilerek kıyı değişimleri izlenir ve farklı KKÇ oluşumunun önüne geçilebilir. Kıyıyla ilişkisi olan birimlerin veri altyapıları Web servisler aracılığı ile elde edilebilir. Kurumlardan elde edilen verinin kontrolünün sağlanması KABS ile mümkündür.

Kaynaklar

- 1- Çelik, K., Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Kıyı Kullanımı ve Mülkiyet, Kent Bilgi Sistemi(KBS) ve Belediyeler için Önemi, Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VI. Ulusal Konferansı, Muğla Üniversitesi 7-11 Kasım 2006, Muğla.
- 2- Sesli, F.A., Akyol, N., Türkiye’de Kıyı Alanları Konusunda Geçmişten Günümüze Ulusal Mevzuat, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi, Temmuz 1999, sayı: 86, s.101-111, Ankara.
- 3- Sesli, F. A., Karlı, F. and Akyol, N., Monitoring Coastal Land Use Changes Using Digital Photogrammetry: Case Study Of Black Sea Coast Of Trabzon, Turkey, XXIII International FIG Congress, October 8-13, 2006, Munich, Germany
- 4- Sesli, F.A., Bolat, S. ve Kılıçoğlu, C., Kıyı Kenar Çizgisi-Mülkiyet İlişkilerinin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Belirlenmesi: Samsun Örneği, Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 10 Bildiriler Kitabı, Cilt 3, s. 1539-1548, 27 Nisan-01 Mayıs 2010, KTÜ, Trabzon
- 5- Bayram, B., Şeker, D.Z., vd., Kıyı Alanlarının Zamansal Değişiminin Belirlenmesine Yönelik İstanbul-Terkos Örneğinde Tümlşik Bir Yaklaşım, 16-19 Ekim 2012, UZAL-CBS, Zonguldak.
- 6- Eke, F., Kıyı Mevzuatının Gelişimi ve Planlama, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yayın no:77, Ankara, 1995
- 7- Alpaslan A.Ö., Ortaçesme, V., Side-Manavgat Kıyı Kesimi Alan Kullanımlarının Kıyı Planlaması ve Yönetimine Yönelik Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2009, 22(2), 169–178)